

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук професора КОВАЧ І.В. на дисертаційну роботу ЗОМБОР К.В. “Патогенетичне обґрунтування диференційної профілактики карієсу зубів у дітей при різному мінеральному складі питної води”, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія

1. Актуальність теми дослідження.

Здоров'я дітей є інтегральним показником загального благополуччя суспільства, а також тонким індикатором всіх соціальних і екологічних проблем. Актуальність проблеми стоматологічного здоров'я визначається високою поширеністю карієсу зубів в дитячому віці і потребою в їх лікуванні. Якість питної води відіграє величезну роль у виникненні різної патології, в тому числі і стоматологічної. Дефіцит або надлишок фтору у воді, різні макро- і мікроелементози, наявність нітратів призводять до порушення в організмі обмінних процесів, клітинного метаболізму, ферментативної активності, що, в свою чергу, призводить до виникнення карієсу зубів, захворювань тканин пародонту, флюорозу та інших порушень стоматологічного статусу. Для України характерна наявність джерел водопостачання з різним складом і якістю води.

Актуальність теми дослідження обумовлена зростом захворюваності на каріозні ураження твердих тканин зубів на протязі останніх років, а саме, серед дитячого населення Закарпаття.

В цьому аспекті дисертаційне дослідження, яке проведене Зомбор К.В., володіє відвертими ознаками актуальності, наукової новизни та практичної спрямованості в дитячій стоматології.

2. Наукова новизна дослідження і достовірність отриманих результатів.

Наукові новизна і результати ґрунтуються на значному числі отриманих пошукувачем наукових здобутків під час виконання дисертаційних досліджень.

Глибокий і всебічний аналіз експериментальних, клінічних та численних лабораторних спостережень дозволив довести, що рівень розповсюдженості каріозного ураження твердих тканин зубів у дітей 6-7 років м. Ужгород є досить поширеним явищем. Встановлено, що інтенсивність і тяжкість каріозних уражень твердих тканин зубів у дітей знаходяться в прямій залежності від джерел водопостачання. Крім того автор запропонував та підтвердив гіпотезу, що при зниженій концентрації фтору у питній воді обох джерел в м. Ужгород (менше 0,02 мг/л), наявність у воді артезіанської свердловини, підвищеної у порівнянні із водою р.Уж, концентрації нітратів і стронцію (у 5 і 2 рази відповідно) призводить до зниження ферментативної активності в організмі дітей і, як наслідок, до зниження адапційних можливостей організму, до окислення гемоглобіну Fe^{2+} до метгемоглобіну Fe^{3+} , до гіпоксії тканин пародонту, порушення процесів дентино- та амелогенезу, що в кінцевому результаті приводить до ураження твердих тканин зубів, особливо у дітей молодшого шкільного віку.

Тому слід визнати, що дослідницьким експериментальним та клінічним шляхом доведена необхідність диференційованого підходу до вибору тактики лікування із застосуванням розроблених ЛПК, що враховують різний мінеральний склад води із різних джерел водопостачання м. Ужгород, які нормалізують функціональні реакції у дітей, біохімічні, біофізичні показники ротової рідини та клітинного метаболізму, знижують активність перебігу патологічного процесу і підвищують клінічну ефективність профілактики ураження твердих тканин зубів.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, заключення, сформульованих в дисертації.

Дисертаційна робота Зомбор К.В. складає значний обсяг фактичного матеріалу, за яким визначено відповідні висновки. Він вміщує дані за результатами клінічних, лабораторних та статистичних досліджень. Клінічні дослідження в значній мірі обґрунтовані проведеними експериментальними спостереженнями.

Методи клінічного та лабораторного характеру, що використані в дисертаційній роботі, з доцільним і сучасним аналізом цифрових даних в динаміці спостереження дітей 6-7 років, мешкаючих в м.Ужгород, що визнано і рекомендовано ВООЗ в подібних випадках, виконаних в умовах клініки, слід визнати як адекватні до запланованих наукових завдань з відповідним рівнем інформативності. Достовірність отриманих результатів ґрунтується на спостереженнях достатнього обсягу клінічного матеріалу, до якого увійшли діти м.Ужгород з виявленими каріозними ураженнями твердих тканин зубів.

Одночасно з визначенням особливостей клінічних проявів та їх залежності від етіологічних чинників, пошукувач обґрунтував в експерименті і перевіряв в клінічних умовах вплив розроблених лікувально-профілактичних комплексів на тверді тканини зубів в умовах різного мінерального складу води із різних джерел водопостачання. Дисертантом доведено високу попереджувальну ефективність розроблених методів профілактики при карієсі зубів.

Таким чином, розроблені та власно апробовані лікувально-профілактичні заходи, які мають патогенетичне спрямування, володіють не тільки виразним лікувальним, але й профілактичним ефектом. Тому слід врахувати те, що дисертантом Зомбор К.В. проведено ґрунтоване наукове дослідження, яке забезпечено правомірністю і достовірністю отриманих результатів, досягнутих сучасним методичним забезпеченням наукового пошуку.

4. Цінність для науки і практики.

На ґрунті аналізу отриманих результатів експериментальних та клінічних досліджень пошукувач Зомбор К.В. прийшов до висновку, що карієс зубів у дітей 6-7 років, які постійно проживають у м.Ужгород, є широко розповсюдженим захворюванням. Крім того, автором встановлено, що інтенсивність ураження твердих тканин зубів напряму залежить від мінерального складу води, яку використовують діти із різних джерел водопостачання м.Ужгород. Це дозволило розробити диференційований підхід до тактик лікування і профілактики вивчаємої патології у дітей 6-7 м.Ужгород.

Здобувач достатньо аргументовано сформулював мету дослідження, яка передбачає патогенетичне обґрунтування диференційованої комплексної профілактики та лікування основних стоматологічних захворювань у дітей молодшого шкільного віку м. Ужгород, що використовують джерела водопостачання з різним макро- і мікроелементним складом.

Таким чином, запланований Зомбор К.В. обсяг наукових завдань повністю виконано у відповідності до мети і вичерпно реалізовано.

Практичні рекомендації складено за результатами власних досліджень і вони лягли в основу вказівок по удосконаленню лікувально-профілактичних заходів у дітей м.Ужгород. Тому необхідно визнати науково-практичне значення власних наукових розробок пошукувача, що дають підґрунтя в сучасній важливій проблемі лікування і профілактики каріозних уражень твердих тканин зубів у дітей молодшого шкільного віку, які використовують джерела водопостачання з різним макро- і мікроелементним складом.

5. Оцінка змісту дисертації.

Дисертаційна робота Зомбор К.В. викладена на 190 сторінках принтерного тексту, ілюстрована 34 рисунками та 53 таблицями. Складається із вступу, огляду літератури, 4 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій і списку використаних джерел (299 джерел літератури, із них 86 – латиницею).

Вступ дисертації повністю розкриває актуальність теми дослідження, мету і наукові завдання, новизну та практичну доцільність. Всі компоненти вступу достатньо аргументовані. **Зауважень немає.**

Перший розділ під назвою “Вплив складу питної води на стоматологічний статус дітей” (стор. 13 – 36) дає достатнє уявлення про епідеміологічні показники захворюваності на каріозні ураження зубів в залежності від об’єктивних обставин, про вплив макро- і мікроелементів води на інтенсивність карієсу зубів і оцінці сучасних способів його лікування. Це свідчить про досвідченість пошукувача в конкретній науковій проблемі та вмінні визначитися з напрямком подальшого пошуку і вирішення питань.

Зауваження. Пошукувач не завжди викладає текст від третьої особи, а іноді від першої і тому не в достатній мірі аналітично і критично автору вдалось оцінити стан сучасних досягнень з вивчаємої проблеми та виразити власну оцінку цих відомостей.

Другий розділ “Матеріали і методи дослідження” (стор. 37 – 51) складаються з декількох підрозділів, що характеризують методичний підхід до вирішення дисертаційної роботи. Пошукувач наводить думки до обґрунтування напрямку досліджень, досить детально характеризує дизайн експериментальних і клінічних досліджень, надає зміст тексту з характеристики об’єктів експериментальних та клінічних досліджень, приводить особливості застосованих методик. Розділ завершується обґрунтуванням та поясненням способів корекції лікувально-профілактичних заходів відносно профілактики та лікування каріозних уражень твердих тканин зубів. Слід підкреслити, що пошукувачем використані сучасні та адекватні методики дослідження, що забезпечує об’єктивність оцінки вивчаемого патологічного стану.

Зауважень до розділу не виникло.

В третьому розділі “Стоматологічний статус дітей м.Ужгород з різними джерелами питної води” (стор. 52 – 91) досить детально аналізується стоматологічний статус дітей 6-7 років, що мешкають в місті Ужгород. Автор дає характеристику стоматологічної захворюваності у дітей з ураженням твердих тканин зубів, а саме, доводить проведеним аналізом складу питної води річки Уж та артезіанської свердловини м. Ужгород, що різні за мікроелементним складом джерела водопостачання можуть знижувати ферментативну активність і рівень адаптаційно-компенсаторних реакцій організму дитини, які, в свою чергу, мають безпосередній вплив на високу поширеність і інтенсивність карієсу зубів постійного прикусу, гетерезіготи і мутації в генах 1-й і 2-й фаз детоксикації, вроджений імунітет і амелогенез, на такі зубощелепні аномалії як трієми, діастеми і скупченість зубів, активність еластази в ротовій рідині та запальні захворювання пародонту.

Слід погодитись з думкою пошукувача, що отримані дисертантом дані свідчать про необхідність розробки диференційованих, в залежності від джерела води, лікувально-профілактичних заходів для дітей молодшого шкільного віку м. Ужгород.

Особливо цінними в дисертаційній роботі і найбільш цікавими є дані, які отримав пошукувач в результаті вивчення генетичної схильності до основних стоматологічних захворювань та проведеного кореляційного аналізу показників стоматологічного статусу і біохімічних показників ротової рідини дітей 6-7 років м. Ужгород при використанні джерел питної води з різним мінеральним складом, використання якої сприяє погіршенню гігієнічного стану ротової порожнини, що визиває, в свою чергу, приєднання каріозного процесу та визиває запалення в тканинах пародонту.

Зауважень до тексту дисертації немає. Але можна було б розробити власний патогенез ураження твердих тканин зубів у дітей і це прикрасило б роботу. Всі дані для цього в дисертації є.

В четвертому розділі “Експериментальне обґрунтування карієспрофілактичної ефективності розробленого лікувально-профілактичного комплексу” (стор. 92 – 107), дисертантом проведено експеримент на 23 щурах лінії Вістар, який складався з декількох етапів. На першому етапі було проведено дослідження впливу питної води з р. Уж й артезіанської свердловини м. Ужгород на активність лужної і кислої фосфатази в пульпі зубів тварин, вміст кальцію, магнію, неорганічних фосфатів, а так само вміст кальцію, магнію, фосфору в сироватці крові тварин. Другий етап було зроблено на 21 щурі лінії Вістар та вивчено вплив питної води з артезіанської свердловини на тверді тканини тварин, а на третьому етапі оцінювався вплив лікувально-профілактичного комплексу, розробленого дисертантом, на стан порожнини рота щурів, які отримували високосахарозну дієту.

В результаті проведених експериментальних досліджень Зомбор К.В. встановила, що короткочасне використання води з артезіанської свердловини, що містить підвищену концентрацію солей кальцію, фосфору, магнію, нітратів і

стронцію в порівнянні з мінеральним складом води р. Уж, призвело до певного поліпшення стоматологічного статусу щурів, які перебували на дієті віварію. Однак використання протягом одного місяця питної води з артезіанської свердловини, на тлі карієсогенної дієти щурів, також призвело до поліпшення стоматологічного статусу тварин. Автор доводить, що застосування на тлі сахарозної дієти у щурів лікувально-профілактичного комплексу, що містить ізофлавіони сої, цитрат кальцію, сульфат цинку, вітамін D3, аскорбінову кислоту і Фітогель лізоциму призвело до збільшення індексу мінералізуючої здатності пульпи зуба в 1,5 рази і поліпшенню мінерального складу слини і сироватки крові тварин.

Особливих зауважень до розділу не виникло. Однак зустрічаються фрази, які автор подає від першої особи, а не від третьої.

В н'ятому розділі “Клініко-лабораторна оцінка ефективності диференціальної комплексної профілактики карієсу зубів у дітей при різних джерелах водопостачання м.Ужгород ” (108 – 136) пошукувач вивчає основні показники, що характеризують ураження твердих тканин зубів після застосування власних лікувально-профілактичних заходів у дітей.

Сучасними засобами клінічних та лабораторних досліджень встановлено, що карієспрофілактичний ефект застосування профілактичних комплексів у дітей 6-7 років м. Ужгород, які використовують воду з р. Уж та артезіанської свердловини, за два роки спостережень склав 48,5% та 41,1% відповідно.

Автор показав також, що через 1 рік профілактичних заходів індекс РМА% зменшився в 1,37 раз, зникла кровоточивість, індекси Silness-Loe і Stallard за два роки зменшилися в 1,41 раз і 1,29 разів відповідно.

Цікавою являється знахідка, що в ротовій рідині дітей 6-7 років м. Ужгород за 2 роки лікувально-профілактичних заходів нормалізувалися рівень кальцію в ротовій рідині (збільшився на 34% при джерелі води – річка Уж і в 2 рази для джерела води – артезіанська свердловина) та вміст фосфору збільшилася в 1,25 раз в обох основних групах, а магнію – в 1,68 раз і 2,23 рази відповідно.

Важливим висновком роботи являється те, що в ротовій рідині дітей 6-7 років м. Ужгород, які використовують воду з річки Уж та артезіанської свердловини збільшилися активність каталази в 1,6 раз і 2,5 раз, антиоксидантно-прооксидантний індекс – в 3 рази і 4,25 раз, лізоциму в 1,64 рази в 1,67 раз і зменшилися вміст малонового діальдегіду в 1,90 раз і 1,89 раз, уреазы в 2,24 рази і 3,67 раз, ступінь дисбіозу в 3,68 раз і 5,70 разів.

В результаті проведення лікувально-профілактичних заходів у дітей м. Ужгород певною мірою нормалізувалися відсоток рухливих ядер клітин букального епітелію, що характеризують рівень неспецифічної резистентності організму.

Крім того, запропоновані лікувально-профілактичні заходи впливають на проникність в ясна дітей м. Ужгород розчину Шилера-Писарева, зменшуючи її в середньому на 6% і 10% відповідно для джерела води р. Уж й артезіанська свердловина, що свідчить про збільшення ефективності роботи захисної лінії гіалууронова кислота - гіалуоронідаза.

Все це дає право вважати, що обґрунтовані і розроблені дисертантом лікувально-профілактичні заходи володіють карієсрезистентними та пародонтопротекторними властивостями.

Зауважень до розділу не виникло.

Заключний розділ “Аналіз і узагальнення результатів дослідження” (стор. 137 – 152) присвячено детальному аналізу отриманих власних досліджень. Доцільно і логічно наводиться зміст всіх розробок в стислому вигляді. Автору вдалось довести, що розроблений комплекс лікувально-профілактичних заходів дозволяє суттєво підвищити ефективність профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань у дітей молодшого шкільного віку м. Ужгород, що вживають воду із джерел водопостачання із різним мінеральним складом, та покращити показники твердих тканин зубів, тканин пародонту і гігієни порожнини рота, біохімічні, біофізичні показники ротової рідини, клітинного метаболізму, нормалізувати адаптаційно-компенсаторні реакції в організмі, системи його детоксикації.

Зауважень щодо змісту та оформлення розділу не виникло. Загалом усі розділи дисертації вдало ілюстровано таблицями і рисунками, що є документальним підтвердженням проведених досліджень.

Робота виконана на актуальну тему стоматології із залученням достатнього фактичного матеріалу та використанням сучасних і адекватних методик. Текст дисертації викладено добротною літературною мовою.

За матеріалами дисертації опубліковано 11 наукових праць, із них 6 статей (2 статті – закордоном і 4 – в наукових фахових виданнях України), 5 тез доповідей в матеріалах наукових конференцій.

Висновки в цілому відповідають змісту отриманих пошукувачем результатів, обґрунтовані і об'єктивно відображають суть усієї роботи.

Практичні рекомендації складено доцільно та логічно. Зауважень не викликають.

Джерела використаної літератури достатньо повні, нові та відповідають темі проведених досліджень.

Відмічені недоліки не носять принципового характеру і суттєво не впливають на загальне позитивне враження від всієї дисертації.

В плані дискусії дисертанту слід надати пояснення на такі питання:

1. Чому Вами були проведені 3 серії експериментів?
2. Де ви проводили дослідження складу води?
3. Де ви отримали вищий лікувально-профілактичний ефект – в середньому по групі або в групі НІК?
4. Чому, на ваш погляд, в зубах тимчасового прикусу при різних джерелах води відмінності в ураженні карієсом недостовірні, а в постійному відрізняються майже в 3 рази?
5. Як ви вважаєте, за рахунок яких компонентів комплексу Ви покращили біохімічні показники ротової рідини у дітей обох груп?

ЗАКЛЮЧЕННЯ.

Дисертаційна робота ЗОМБОР Катерини Володимирівни “Патогенетичне обґрунтування диференційної профілактики карієсу зубів у дітей при різному

мінеральному складі питної води” є самостійним закінченим науковим дослідженням, присвяченим вирішенню актуальної проблеми сучасної стоматології – підвищенню ефективності профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань у дітей молодшого шкільного віку м. Ужгород.

На ґрунті поглибленого вивчення розвитку ураження твердих тканин зубів у дітей, що використовують питну воду з різних джерел зі зниженою концентрацією фтору і різним макро- і мікроелементним складом, розроблено та впроваджено в клініку комплекс лікувально-профілактичних заходів.

За своєю актуальністю, метою, науковою новизною та практичною доцільністю отриманих результатів, значенням для науки і практики дисертаційна робота Зомбор Катерини Володимирівни відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 - стоматологія.

Офіційний опонент
Завідувач кафедри дитячої стоматології
ДЗ “Дніпропетровська медична академія
МОЗ України”, доктор медичних наук,
професор

Ковач І.В.